

Методологічні аспекти функціонування та розвитку банківської системи України в сучасних економічних умовах

Коверза В.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнесу
Донецького університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті розглянуто процеси функціонування та розвитку національної банківської системи на сучасному етапі. Визначено її системотворні характеристики, виявлено цілі функціонування та розвитку банківської системи. Визначено дефініцію сталого розвитку. На цій основі надано основні стратегії та завдання сталого розвитку банківської системи України. Обґрунтовано чинники впливу на функціонування банківської системи в контексті концепції сталого розвитку.

Ключові слова: банківські ресурси, банківська система, Національний банк України, сталий розвиток, банк, національна валюта.

Коверза В.С. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

В статье рассмотрены процессы функционирования и развития национальной банковской системы на современном этапе. Определены ее системообразующие характеристики, обнародованы цели функционирования и развития банковской системы. Определена дефиниция устойчивого развития. На этой основе представлены основные стратегии и задачи устойчивого развития банковской системы Украины. Обоснованы факторы влияния на функционирование банковской системы в контексте концепции устойчивого развития.

Ключевые слова: банковские ресурсы, банковская система, Национальный банк Украины, устойчивое развитие, банк, национальная валюта.

Koverza V.S. METHODOLOGICAL ASPECTS OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

The article deals with the processes of functioning and development of the national banking system at the present stage. The system's characteristics have been determined, the goals of functioning and development of the banking system have been identified. Definition of sustainable development is defined. On this basis, the main strategies and tasks of the sustainable development of the banking system of Ukraine are provided. The factors influencing the functioning of the banking system in the context of the concept of sustainable development are substantiated.

Keywords: bank resources, banking system, National Bank of Ukraine, sustainable development, bank, national currency.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Банківська система є одним із найважливіших складників національної економіки, оскільки пов'язана з усіма секторами економіки й саме вона забезпечує єдність економічного простору за рахунок підтримки руху грошових потоків, грошового обігу та обігу капіталу, надання необхідного фінансування промисловим підприємствам, державному бюджету, приватним господарствам.

Банківська система в сучасних економічних умовах розвивається під впливом процесів глобалізації світових економічних структур, що характеризуються лібералізацією економіки, посиленням зовнішньоекономічної вза-

ємодії та, як наслідок, конкурентної боротьби, інтенсивним використанням телекомунікаційних технологій і засобів інформатизації. Це сприяє створенню та впровадженню нових банківських технологій, формує високоефективну інфраструктуру банківської системи та систему розрахунків між економічними суб'єктами [1, с. 89]. У результаті посилюється роль банківської системи як основного механізму перерозподілу фінансових ресурсів, розширюються види і кількість пропонованих банківських продуктів, тому одним із важливих напрямів наукових досліджень є аналіз процесів, що відбуваються в банківській системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень аспектів, пов'язаних із проблемами функціонування та розвитку банківських систем, слід виділити праці Г. Белоглазової, А. Грязнової, О. Лаврушина, Х. Мінські, Дж. Стігліца, Г. Тосунян та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень, які стосуються процесів діяльності банківської системи, вони недостатньою мірою розглядають банківський сектор як цілісну систему, що функціонує в глобальному економічному середовищі та динамічно змінюється.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Саме тому виникає потреба у розробленні нових методологічних підходів до процесів функціонування та розвитку банківської системи, у формуванні інструментарію підтримки процесів банківської діяльності, які сприятимуть підвищенню ефективності й результативності банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система має стратегічне значення для економіки країни [2, с. 25], оскільки забезпечує:

- стабільність національної валюти;
- акумуляцію й перерозподіл грошових коштів фізичних і юридичних осіб у кредити та інвестиції;
- регулювання попиту та пропозиції грошей в економіці;
- організацію підтримки здійснення платежів;
- гармонізацію перерозподілу фінансових потоків.

Ефективна діяльність банківської системи забезпечується на законодавчому рівні, який відображає національні потреби в її управлінні та організації [2, с. 85]. Сьогодні існують дві найпоширеніші моделі структури банківських систем, особливості яких визначаються організацією процесів їх функціонування [3, с. 74–83; 4, с. 238].

Згідно з першою моделлю, центральний банк країни проводить грошово-кредитну політику, що є частиною інструментарію, яким володіють органи влади для регулювання економіки. При цьому грошово-кредитна політика пов'язана зі структурною, бюджетною, кон'юнктурною політикою, хоча слугує виконанню економічних і соціальних завдань уряду. Ця модель організації центральних банків характерна для таких країн, як Франція, Велика Британія, Японія.

Відповідно до другої моделі, основною метою центрального банку є підтримання стабільності цін за допомогою інструментарію грошово-кредитної політики, що не залежить від уряду. У рамках цієї моделі, яка харак-

терна для Німеччини та Нідерландів, центральний банк є незалежним, але при цьому виконує чітко визначені завдання.

Банківську систему України можна характеризувати як таку, що має ознаки, властиві як першій, так і другій моделі, оскільки одними з основних цілей діяльності Національного банку України є підвищення надійності та стійкого розвитку вітчизняного банківського сектору, формування збалансованої структури фінансових ресурсів, забезпечення стабільності національної валюти тощо за допомогою використання інструментів грошово-кредитної політики [5; 6, с. 64; 7, с. 10; 8, с. 183]. Остання визначається за підтримки рішень органів влади країни щодо регулювання економіки.

Проте досягнення цілей функціонування та розвитку національної банківської системи можливе лише за наявності науково обґрунтованої стратегії розвитку банківської системи та гнучкої тактики її функціонування [9, с. 229]. Для розроблення останніх необхідно дослідити характерні особливості банківської системи, чинники, які впливають на результати її діяльності, та показники, за якими можемо характеризувати результативність банківського сектору [10, с. 50].

Для дослідження процесів функціонування та розвитку банківської системи необхідно визначити її системотворні характеристики. З погляду загальносистемних характеристик, банківській системі країни притаманні цілісність, ієрархічність, інтегрованість і цілеспрямованість [11, с. 265]. За специфічними ознаками національну банківську систему можна класифікувати як активну динамічну систему, здатну до саморегуляції та еволюціонування, яка має ознаки ймовірнісних і детермінованих систем (рис. 1).

Внаслідок складної ситуації, що склалася сьогодні в Україні, зумовленою низкою політичних, фінансово-економічних та інших чинників, зокрема конфліктом на сході країни, накопиченими в попередні роки макроекономічними дисбалансами, банківська система знаходиться у кризовому стані (спостерігається значне перевищення витрат над доходами банківського сектору; зменшення капіталу банків, величини регулятивного капіталу, коштів Національного банку України; збільшення зобов'язань банків і наданих кредитів; значне зменшення загального результату діяльності банківської системи [12; 13]) та потребує дієвих заходів щодо відновлення режиму нормального функціону-

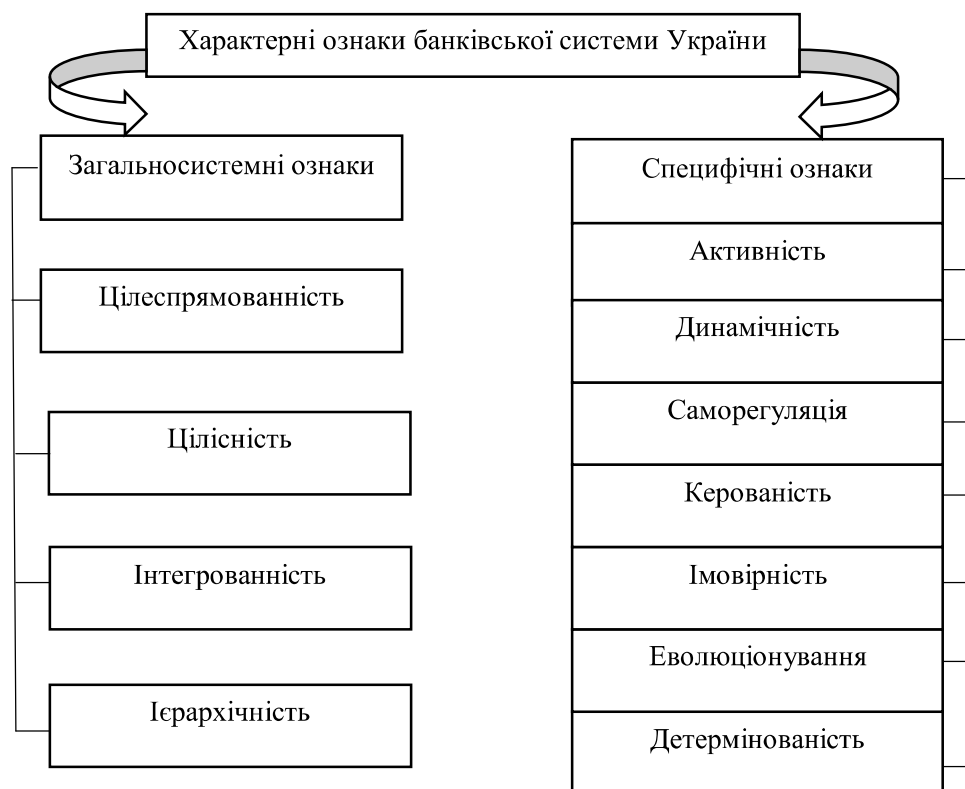

Рис. 1. Характерні ознаки банківської системи України

Джерело: побудовано автором за даними [12–14]

вання та поліпшення результативності своєї діяльності.

Складність і багатоаспектність процесів функціонування та розвитку банківської системи визначають необхідність формування концептуального підходу до комплексного дослідження та моделювання з урахуванням сучасних досягнень наукової думки та практичних напрацювань. Для формування методологічного апарату дослідження та моделювання процесів функціонування та розвитку банківської системи за вказаними напрямками необхідне комплексне застосування досягнень низки теорій, у тому числі теорій грошей, кредиту і банків; теорії систем, синергетики, еволюційної економіки, інституціональної теорії, теорії реформ, теорії економічних циклів тощо.

Поєднання інституційного, системного, еволюційного та синергетичного підходів до дослідження та моделювання процесів функціонування та розвитку банківської системи України уможливує повніше розкриття її характеристичних домінант і елементів, особливостей взаємодії банків з організаціями зовнішнього економічного середовища. Це допоможе забезпечити узгодження їхніх інтересів і сприятиме сталому розвитку економіки загалом.

Сьогодні існує чимало дефініцій сталого розвитку, які відображають його ключові аспекти: соціальний (розвиток, що задовольняє потреби сьогодення й не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби), економічний (розвиток, який не передбачає покладання додаткових витрат на майбутні покоління та забезпечує постійне відтворення на перспективу), екологічний (розвиток, за якого вплив на зовнішнє середовище залишається в межах господарської ємності біосфери, не руйнується природна основа для відтворення життя людини), інституціональний (розвиток, що мінімізує негативні явища і зовнішні прояви процесів людської діяльності на рівні компаній, галузей, економіки в динаміці).

Під сталим розвитком будемо розуміти систему соціально-економічних аспектів існування суспільства, за якої задоволення потреб нинішнього покоління досягається без зниження рівня задоволення потреб майбутніх генерацій, що потребує здійснення соціальних інновацій, зміни пріоритетів і цінностей розвитку цивілізації, а також відповідної фінансової підтримки з боку банківської системи [14, с. 24].

Сьогодні міжурядовими, національними, регіональними, науковими та недержавними

організаціями розроблені та використовуються різноманітні індикатори й індекси сталого розвитку [15]. Ці метрики оцінювання сталого розвитку відрізняються аспектами, масштабом аналізованих об'єктів, складністю, рівнем агрегування, узагальненості, базовою концепцією тощо. Однак усі вони спрямовані на вдосконалення процесів ухвалення рішень на всіх рівнях суспільства для забезпечення сталого розвитку.

Основні стратегії та завдання сталого розвитку, на яких зосереджені сьогодні міжнародні організації, що займаються дослідженням та підтримкою розв'язання проблем щодо забезпечення сталого розвитку [16; 17], полягають у створенні сприятливих умов щодо запровадження та дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності, зокрема підтримки фінансування соціальних, екологічних та ІТ-проектів; посиленні екологічного контролю в усіх сферах суспільно-господарської діяльності; розбудові інтелектуальної економіки. Це дасть змогу забезпечити стійке економічне зростання, поліпшити екологічну ситуацію, підвищити рівень соціального забезпечення та спрямує вектор розвитку суспільства в напрямі парадигми сталого розвитку.

Висновки з цього дослідження. Ключовими цілями функціонування та розвитку банківської системи є підвищення надійності та вдосконалення її діяльності, забезпечення

стабільності національної валюти, формування збалансованої структури фінансових ресурсів, акумуляція та перерозподіл коштів населення та суб'єктів господарювання в кредити й інвестиції, балансування попиту та пропозиції грошей в економіці, досягнення стійкого зростання показників функціонування банківської системи, фінансових ринків і в підсумку – сталого розвитку економіки країни. Це можливо за наявності науково обґрунтованої стратегії розвитку банківської системи та гнучкої тактики її функціонування.

Розроблення та впровадження успішної стратегії розвитку банківської системи країни має спиратися на затверджені плани щодо забезпечення сталого розвитку світової спільноти, зокрема такі як «Порядок денний на ХХІ століття» (1992 р.) і Йоганнесбурзький план виконання рішень (2002 р.), які визначають необхідність розроблення системи показників для оцінювання досягнутого прогресу і сприяння сталому розвитку.

Результати таких досліджень дадуть підстави для моделювання процесів функціонування банківської системи в контексті концепції сталого розвитку, проведення сценарного аналізу та модельних досліджень у банківському секторі України й ухвалення оптимальних управлінських рішень щодо забезпечення стійкого розвитку та підвищення результативності діяльності банківської системи країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Начала, 1997. 180 с.
2. Д'яконова І.І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності: дис. ... доктора економічних наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Суми, 2008. 395 с.
3. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. К.: Полігр. кн., 2000. 512 с.
4. Банківський менеджмент: навч. посіб. / О. Кириченко, І. Гиленко, А. Ятченко. К.: Основи, 1999. 671 с.
5. Закон України Про банки і банківську діяльність від 07.12.2000 № 2121-III, зі змінами від 01.01.2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. Назва з екрану.
6. Кочетков В.Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: монография. К.: МАУП, 1999. 192 с.
7. Масленников В.В., Соколов Ю.А. Национальные банковские системы. Банки та банківські системи. 2006. № 3. С. 4–16.
8. Михайловська І.М., Ларіонова К.Л. Гроші та кредит: навч. посіб. Львів: Новий Світ–2000, 2006. 431 с.
9. Степаненко О.П. Моделювання вибору стратегії розвитку банківської системи України. Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. Х.: ФОП Александрова К.М.; ІНЖЕК, 2011. С. 228–230.
10. Степаненко О.П. Перспективи розвитку банківської системи України в умовах глобалізації. Перспективи розвитку економіки в ринкових умовах: зб. наук. праць. Мукачеве: МНУ, 2012. С. 49–51.
11. Синки Д.Ф. Управление финансами в коммерческих банках; пер с англ.; 4-е изд., перераб. М.: Catalaxy, 1994. 820 с.

12. Національний банк України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674. Назва з екрану.
13. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичні огляди. Банківська система України. URL: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>. Назва з екрану.
14. Степаненко О.П. Моделювання процесів функціонування та розвитку банківської системи України: дис. ... доктора економічних наук: 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці». Київ, 2015. 513 с.
15. Рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг». Аналітика. URL: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analyticalarticles/>. Назва з екрану.
16. Bank for International Settlements. URL: <http://www.bis.org>. Назва з екрану.
17. Annual Report on BRICS' Social-Economic Development (2011). Ed. By Lin Yueqin, Zhou Wen. Social Sciences Academic Press. 2011-04-01. URL: <http://www.cemi.rssi.ru/mei/articles/brics-2011-ch3.pdf>. Назва з екрану.

REFERENCES:

1. Nort D. Ynstytut, ynstytucyonalni yzmenenija y funkcyonirovanye ekonomyky / D. Nort // M.: Fond ekonomycheskoj knyghy "Nachala", 1997.
2. D'jakonova I.I. Metodologichni zasady rozvytku bankivskogho naghlyadu na bazi systemnoji orghanizaciji bankivskoj dijajlnosti: Dysertacija na zdobuttja naukovogho stupenja doktora ekonomichnykh nauk. Specialnist 08.00.08 / Ghroshi, finansy i kredyt. – Sumy, 2008.
3. Dzjubljuk O.V. Orghanizacija ghroshovo-kredytnykh vidnosyn suspiljstva v umovakh rynkovogho reformuvannja ekonomiky / Dzjubljuk O. V. – K.: Polighr. kn., 2000.
4. Kyrychenko O. Bankivskij menedzhment: navch. posib. / O. Kyrychenko, I. Ghylenko, A. Jatchenko. – K.: Osnovy, 1999.
5. Zakon Ukrainy Pro banky i bankivsku dijajlnistj vid 07.12.2000 # 2121-III iz zminamy vid 01.01.2013. // [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
6. Kochetkov V. N. Analiz bankovskoj dejatel'nosti: teoretyko – prykladnoj aspekt: Monoghrafyja / V. N. Kochetkov. – K.: MAUP, 1999.
7. Masljennikov V. V. Nacionaljni bankivski systemy / V.V. Masljennikov, Ju.A. Sokolov // Banky ta bankivski systemy. – 2006. – № 3.
8. Mykhajlovsjka I.M. Ghroshi ta kredyt: Navchalnyj posibnyk / I.M. Mykhajlovsjka, K.L. Larionova. – Ljviv: Novyj Svit–2000, 2006.
9. Stepanenko O.P. Modeljuvannja vyboru strateghiji rozvytku bankivskoj systemy Ukrainy / O.P. Stepanenko // Suchasni problemy modeljuvannja socialjno–ekonomichnykh system: Tezy dopovidej III Mizhnar. nauk. – prakt. konf. – Kh.: FOP Aleksandrova K.M.; VD "INZHEK", 2011.
10. Stepanenko O.P. Perspektyvy rozvytku bankivskoj systemy Ukrainy v umovakh globalizaciji / O.P. Stepanenko // Perspektyvy rozvytku ekonomiky v rynkovykh umovakh: Zbirn. nauk. pracj. – Mukacheve: Mukachivskij derzh. Un-t, 2012.
11. Synky D.F. Upravlenye fynansamy v kommercheskykh bankakh / D.F. Synky; per s anghl. – 4-e yzd. pererab. – M.: Satalakhu, 1994.
12. Nacionalnyj bank Ukrainy. Oficijne internet – predstavnyctvo. Statystyka / [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674
13. Nacionaljne rejtyngove aghentstvo "Rjurik". Analitychni oghljady. Bankivska systema Ukrainy / [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>
14. Stepanenko O.P. Modeljuvannja procesiv funkcionuvannja ta rozvytku bankivskoj systemy Ukrainy: Dysertacija na zdobuttja naukovogho stupenja doktora ekonomichnykh nauk. 08.00.11 – Matematychni metody, modeli ta informacijni tekhnologhiji v ekonomici – Kyjiv, 2015.
15. Rejtyngovoe aghentstvo "Kredit-Rejtyng". Analytika / [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analyticalarticles/>
16. Bank for International Settlements / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>. – Назва з екрану.
17. Annual Report on BRICS' Social-Economic Development (2011). Ed. By Lin Yueqin, Zhou Wen. Social Sciences Academic Press. 2011-04-01 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cemi.rssi.ru/mei/articles/brics-2011-ch3.pdf>. – Назва з екрану.

Methodological aspects of functioning and development the banking system of Ukraine in modern economic conditions

Koverza V.S.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics and Business,
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

The banking system in modern economic conditions develops under the influence of globalization processes of world economic structures characterized by economic liberalization, intensification of foreign economic cooperation and, as a result, competing intensive use of telecommunication technologies and means of information. That is why there is a need to develop new methodological approaches to the processes of functioning and development of the banking system, and to create an instrument for supporting banking processes that will enhance the efficiency and effectiveness of the banking system.

The effective operation of the banking system is ensured at the legislative level, which reflects the national needs in its management and organization. Today there are two most common models of the structure of banking systems, the peculiarities of which are determined by the organization of the processes of their functioning.

The banking system of Ukraine can be characterized as model which has the features inherent in both the first and second variants, since one of the main objectives of the National Bank of Ukraine is to increase the reliability and sustainable development of the domestic banking sector, to create a balanced structure of

financial resources, to ensure the stability of the national currency through the use of monetary policy instruments.

For study the functioning and development of the banking system, it is necessary to determine its system-specific characteristics. From the point of view of system-wide characteristics, the banking system of the country is characterized by integrity, hierarchy, integrity and purposefulness. According to specific features, the national banking system can be classified as an active dynamic system capable of self-regulation and evolution, which has features of probabilistic and deterministic systems.

The complexity and multidimensionality of the processes of functioning and development of the banking system determine the need to form a conceptual approach to integrated research and modeling taking into account the current achievements of scientific thought and practical experience.

The development and implementation of a successful strategy for the development of the banking system of the country should be based on the approved plans for the sustainable development of the international community, which determine the need to develop a system of indicators for assessing progress and promoting sustainable development.